

УДК 1 (091).

KBT 87.21

<http://dx.doi.org/10.29228/metafizika.18>

Hayyam CALILZADE *
(Türkiye)

29 Mayıs Üniversitesi

**Gadamer
ve
Fenomenolojisi**

Özet

Hakikate herhangi bir yöntemle ulaşamayız tezini savunmak için “yöntem”i redd etmemiz gerekmez. Gadamer’in Hakikat ve Yöntem isimli eserinde fenomenolojik yöntemin izini süren çalışmamız onun Husserl ve Heidegger’le de irtibatını ortaya çıkarmıştır. Zira Gadamer’e gelinceye kadar fenomenolojik yöntemin geçirdiği dönüşüm ve değişimler, Hakikat ve Yöntem’de yeni bir şekle bürünmüştür. Makalemizde fenomenolojik yöntemin yaşadığı dönüşüm ve değişim irdelenmekle birlikte, Gadamer’in Hakikat ve Yöntem’de bu yöntemle irtibatı ve nasıl uyguladığı gösterilmiştir. Hakikat tecrübesine maruz kalan insanın yaşadığı hâl(ler)in fenomenolojik yöntemi kullanarak betimleyen Gadamer’in Hakikat ve Yöntem eserine de fenomenolojik projeksiyondan yaklaşılmıştır. Husserl’le birlikte öznenin karşısında duran şey olmaktan çıkmaya başlayan “hakikat” Heidegger düşüncesinde yarı-gizli, kendisini gösterdiği oranda gizlenen mahiyet arz etmeye başlamıştır. Hem Husserl’de hem de Heidegger’de hakikatle irtibatımızı fenomenolojik yöntem sağlamaktadır. Gadamer’de özne fikri olmadığı için “hakikat” öznenin önünde duran şey olmaktan radikal bir şekilde çıkmakla birlikte Heidegger’deki gibi yarı-mistik mahiyetten farklı, ayağının biri geçmişte diğeryse şimdi ve gelecekte olan, sürekli canlı ve diyalogik olan yapıya bürünmüştür. Bu “hakikat”ın farklı alanlarda özellikle de sanat, dil gibi alanlarda tezahürlerinden bahseden Gadamer’in Hakikat ve Yöntem isimli eserinde

* İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bölümü, doktora (tez dönemi), Ümraniye, İstanbul.

xbextiyar@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0001-7739-9388>

böyle bir düşünceye ulaşmasında hangi yöntemi benimsemiş ve eserine o yöntem nasıl yansımıştır? sorusunu merkeze alan çalışmamız Husserl'le yola çıkmış, Heidegger'le yoluna devam etmiş ve Gadamer'e ulaşmıştır. Çalışmamızın Heidegger'in vasat ve vasıta olması şartıyla Husserl'den Gadamer'e, Gadamer'den Husserl'e bakabilme ufku da açtığını düşünebiliriz.

Anahtar kelimeler: Gadamer, Husserl, hermenötik, fenomenoloji, hakikat, sanat, yöntem.

Giriş

Kartezyen düşüncenin, modern dönem filozoflarının adeta önüne “fırlattığı” özne-nesne sorununun çözümüne yönelik geliştirilen teorilerin en belirgin özelliği belki de biri diğerini tamamen kabul etmediği gibi tamamen ret de etmemesidir. Yani ister modern, ister postmodern filozoflar, düşüncelerine konu olmuş özne-nesne meselesini çözüme kavuşturmak için Descartes sonrası oluşturulan yöntemleri benimsemişler. Nietzsche gibi belli bir çizgiye oturtulamayan filozoflar da yine o yöntemlere “değilleme” üzerinden müracaat etmişler.

Gadamer ve Husserl arasında kilit isim Descartes'tir. Gadamer özne merkezliliği eleştirerek Descartes'e karşı çıkar ama Husserl, Descartes'ın yolundan gider. Nitekim Husserl, Descartes eleştirisinde bulunmasına rağmen özne merkezli felsefe yapar ve kesin bilim projesinden vazgeçmez. “Husserl, bunu kanıtlamak için, evrensel bir yöntemsel kuşku yoluyla *ego cogitonun* apodeiktik kesinliğini elde eden Kartezyen yöntemi izledi” (Gadamer 2010: 299). Gadamer'se kesin bilim projesine karşıdır ve bu sebeple metnin kesin anlamını bilemeyeceğimizi savunur. Husserl'in yöntemini kabul eden ama nesnesini değiştiren Heidegger, varlığın fenomenolojisi yaptı, buna karşın “...anlama süreci, ‘ben’in saf bilişsel bir etkinliği değil, aksine ‘anlayan ben’ ile ‘anlaşılan şey’in kendi ufukları dâhilinde katıldıkları bir ‘etkileşim’dir” (İşbir 2013: 73) diyen Gadamer fenomenolojiyi metne tatbik eder. Fakat Gadamer'de bu teşebbüs, bir yöntem işi değil, ontolojik çabaya dönüşür. “Nitekim Gadamer, hermenötik kuramının temel kavramlarından olan ‘anlama dairesini’ metodolojik bir daire değil, anlamının ontolojik yapısının unsurlarından birisi olarak değerlendirir” (Kılıç 2010: 121).

Husserl fenomenolojisinde özne merkezli yapı var ve bu özne, nesnelere

bağımsız olarak düşünülmez. Zira ona göre özne, nesneyle kurduğu bağdan önce var değil. “Yönelme”nin ontolojik önceliği de buradan kaynaklanır. Gadamer’in *Hakikat ve Yöntem*’inde özne merkezîyetçiliği görmeyiz. Bu Gadamer’de öznenin olmadığı anlamına gelmez. Zira Husserl’i hatırlatacak şekilde Gadamer’de özne, metinle kurduğu bağdan sonra özneliğini elde eder. Husserl fenomenolojisinde özneyi betimleyen şey, özne olmayana açılmış halde olma durumudur. Buna paralel bir şekilde Gadamer’in felsefesinde metnin özneye açılmışlığı söz konusudur; “...okur metni değil, metin okuru yönlendirir” (Varlık 2012: 180). Gadamer’in yorum fenomenolojisinde metnin, özneye önceliğinin olması fikriyle Heidegger’deki atılmışlığın ontolojik olarak özneyi öncelediği görüşü paralellik arz eder ama bu konuda hem Heidegger’i hem Gadamer’i yönlendiren, Husserl fenomenolojisindeki yönelimselliğin özneye olan önceliği fikridir. Fakat Husserl’de yönelimselliğin özneye ontolojik değil, epistemolojik önceliği var.

Kesin Bilim mi Ahlak Projesi mi?

Husserl bilgi meselesine kafa yorar. Zira onun için bilimsel boyut önemlidir. Bu sebeple Husserl’in fenomenolojisinde yönelimselliğin dayandığı bir özne ve mantıksal kurallar var. Husserl’in düşüncesinde bilimsel felsefenin yöntemi olan fenomenoloji, nasıl oluyor da “kitabı[n]ın yöntemi itibarı ile fenomenolojik olduğunu” (Gadamer 2008: LI) söyleyen Gadamer’in düşüncesinde ahlakî projenin oluşmasına hizmet eder? Bu sorunun cevabı her iki filozofun “tecrübe”ye biçtikleri rolde saklıdır. Husserl dolaysız tecrübeye geri dönmeli görüşünü ileri sürerek, maddî dünyayla bağ kurulmazsa kesin bilgi elde edilemez fikrine ulaşır. “Yine fenomenoloji açısından değerlendirildiğinde, bütün bilgilerimizin doğruluğunun biricik kaynağının deneyim olduğu şeklindeki iddia, deneyime dayanmak zorundadır” (Küçükalp 2006: 37). *Ephoke* yöntemi de dolaysız tecrübenin başka ismidir. Gadamer’in felsefesinde ise tecrübenin farklı statüsü var. Zira Gadamer “...deneyim/tecrübe kavramının, bilmenin sadece algıların gerçekleşmesinden ibaret bulunmayıp bir oluş, bir hadise ve bir karşılaşma olabileceği yere koyar” (Palmer 2008: 256) der. Gadamer’in tecrübeye ilgili görüşlerini en iyi şekilde kavrayabileceğimiz yer, aslında fenomenolojiyi konu edindiği bölümdür. “Her tecrübenin zımnî önce ve sonra ufukları vardır ve sonunda, üniter bir tecrübe akışını şekillendirmek üzere önce ve sonrada mevcut tecrübelerin sürekliliğiyle kaynaşır” (Gadamer 2008: 340).

Husserl'in egemen öznenin vazgeçme ve dış dünyaya öznenin açılma teşebbüsü epistemolojiktir. Özne kavramını da bu teşebbüse binaen yönelimsellikte anlamlandırır. İşe Kartezyen olarak başlayan Husserl, Descartes'ı yeterince radikal olmamakla suçlar. Ona göre Descartes'ın felsefeyi kesin bilim olarak ortaya çıkarmamasının sebebi de sağlam bir yönteminin olmamasıdır. Fenomenolojinin felsefeyi kesin bilim olarak inşa etmede temel yöntem olduğunu savunan Husserl'in aksine Gadamer ön yargı kuramı gereği kesin bilim projesine karşı çıkar. Ona göre kesin bilgi arama kesinlikle ön yargı altında kalmanın sonucudur. Metnin açtığı ufka yönelme insana, kesinlik değil ahlaklı olmayı öğretir. Gadamer'in düşüncesindeki fenomenolojik yapıyı, hermenötiğinin hayatla bağlı olan fenomenlere yönelmesinde görebiliriz. "Hermenötik bizzat insanın özsel varlığı ile onun zamansallığı, tarihselliği, sonluluğu, geleneği, dinî ve kültürü ile doğrudan ilgili bir alandır" (Topakkaya 2007: 78).

Husserl için özlerin tecrübesinin ilkelerini araştırmaya yarayan fenomenoloji, Gadamer'in sisteminde insanın kendisini bulmada vasıtaya dönüşür. "...insan aklının bir bilinç olarak değil daha ziyade bu aklılığın bir parçası olarak düşünülmesi gerektiğini söylemektedir. Böylece insan tefekkürünün kendi iç dünyasında derinleşebileceği ve kendini bulacağı farklı bir yol betimlemektedir" (Gadamer 2004: 54). Gadamer'in mesajı ahlakîdir ve metafiziğe karşı olduğunu söyleyerek, "hakikat yoktur" demenin bile hakikat iddiası olduğunu altını çizer. *Hakikat ve Yöntem*'in ahlakî mesaja yönelmiş fenomenolojik yapısı Gadamer'in sanat kuramında açık bir şekilde görülür.

Bütünlüğü Yakalama Girişimi: Öznelerarasılık ve Sanat Anlayışı

"Özne-nesne ilişkisinde nesnellik nasıl temin edilecek?" sorusu Husserl'in fenomenolojisinin temel soru(n)larından birisidir. *Ephoke* yöntemi sayesinde nesnesine yönelen bilinç, ulaştığı özün nesnel olduğunu diğer özneler sayesinde bilir. Yani nesnellik 3. şahsın varlığı sonucu ortaya çıkar. Fenomenolojik yönetime göre insan hep karşılaştığı nesneye bir perspektiften yönelir. Dolayısıyla nesnenin özne tarafından ihata edilmesi imkânsızdır. Fakat Husserl'in savunduğu görüşe esasen nesnenin, özneler arası fenomenolojik bakış açısından ihata edilmesi mümkündür. "*Ephoke*'lerin ittifakı" hem nesnelliği garanti eder hem de nesnenin ihata edilmesini sağlar. Fe-

nomenolojinin ileri sürdüğü bu sav, Gadamer tarafından *Hakikat ve Yöntem*'de başka bağlamda uygulanır. Gadamer, *mimesis* anlayışına karşı çıkararak resmin bir kopya olmadığını savunur. Gadamer'e göre sanat eseri temsildir ama orada olan şeydir. Temsilin aslın kopyası olmadığını söyleyen Gadamer, *metheksis* kavramına başvurur. "Gadamer, bu temsil sorununu aşmak için Platon'la bağlantıyı neoplatoncu okuma önerisiyle, *mimesis* yerine "*metheksis*" yani iştirak kavramını kullanarak kurmakta ve böylece idealar dünyasıyla bu dünya arasında bir süreklilik olduğunu vurgulamaktadır" (Varlık 2014: 42). Zira *metheksiste* ontolojik devamlılık var, asıldan kopma söz konusu değildir. Bu sebeple bir şeyin farklı heykellerinin (tüm diğer sanat yapıtları dâhil) yapılması Gadamer'in "fenomenoloji"si açısından önem kazanır. Örneğin Aristoteles'in varlığını ele alalım. Aristoteles'in varlığının ifşası için yüzlerce heykel yapılmış/yapılıyor. Farklı Aristoteles heykellerinin birleştirilmesi bize daha güvenilir bir Aristoteles görüşünü –"her tür rasyonel ahlaki bilgi modundan farklı ve aslında her kavramsal bilgi modundan farklı, fakat yine de hakikati taşıyan bir bilgi modu" (Gadamer 2008: 135)- verir. Bu heykellere paralel olarak Aristoteles'i konu edinen resimlerin, ikonaların, şiirlerin, romanların, vs. şeylerin ortaya çıkmasıysa bizi Aristoteles'in gerçekliğine daha fazla yaklaştırır. Elbette, Gadamer açısından Aristoteles'in mutlak gerçekliğine ulaşamaz ama Husserl'in fenomenolojisinin ileri sürdüğü nesneyi "ihata etme" bu şekilde sağlanmış olur. Her sanat eseri ele aldığı konu hakkında bir ufuk sağlar ve aynı konu hakkındaki ufukların çokluğu anlamayı bir o kadar mümkün kılar. Burada kilit nokta, nesnellik ve anlama kavramlarıdır. Husserl'in *öznelarasılığı* nesnelliği; Gadamer'in katılma/iştirak görüşüyle anlamayı sağlar. "...ufukların bu şekilde kaynaşması, içerdiği bütün öğelerin karşılıklı olarak birbirini yeniden tanımladığı, belirlediği, birbirlerine yeni anlamlar yüklediği, kısır olmayan bir döngü, her an yeniliklerin söz konusu olduğu bir dairesel yapı olarak karşımıza çıkar" (Çelik 2013: 131).

Fenomenolojik İndirgemenin Hermenötik Sonuçları

Yorumsama sürecinin fenomenolojisini yapan Gadamer, felsefi hermenötüğü epistemolojik hermenötikten ayırır. Gadamer, Husserl'in aksine "Yöntem budur" demektense "Hermenötik deneyimin farklı öğeleri nedir?" sorusunu cevaplamaya çalışır ve metinle buluşmada kontrol edemediğimiz noktayla ilgilenir. "Var olanlar arasında metin de varsa, nasıl vardır?" sorusundaki "nasıllık" Gadamer'in hermenötik

fenomenolojisinin temelini oluşturur. Anlama da bir fenomen olduğuna göre fenomenoloji, yorumsama faaliyetine içkin olmalıdır. Bu sebeple Gadamer, anlama fenomenolojisinin yapılması gerektiğine vurgu yapar. Gadamer'in işaret ettiği "anlama" olgusu Husserl fenomenolojisindeki bir şeyin bilincinde olma olgusuyla paralellik gösterir. Zira "Husserl bilinç hakkında konuşurken, bilincin en temel özelliğinin bir şeyin bilincinde olmak (*consciousness of something*) anlamına geldiğini söylemektedir" (Eyim 2006: 34). Yani bilinç Husserl fenomenolojisinde daima bir şeye yönelmiş durumdadır. *Eidetik indirgeme* sürecini tamamlayan bilinç, bilincinde olduğu şeyi doğrudan tecrübe eder, yani bilir ve bu bilme neseldir. Fakat Gadamer'in hermenötik fenomenolojisi nesnel bilgi iddiası taşımadığına göre bir yöntem sunmaz. "Bu bağlamda Gadamer'de anlama, bilen bilincin kendisinin seçtiği nesneye yönelme ve onun bilgisine sahip olmaya yarayan bir metot değildir... Özetle anlama, amaçlanıp gerçekleştirilmiş bir akt olmaktan ziyade bir "olay", bir "oluşumdur" (Topakkaya 2007: 86).

Peki, her iki filozofun da fenomenoloji yapmış olması neden aynı sonuçlara varmalarına sebep ol(a)madı? Bunun sebebi Gadamer'in *Varlık ve Zaman* sonrası dönemde yaşamış olmasından kaynaklanır. Descartes'in ontolojik şüpheye düşmesine rağmen epistemolojik kesinlikten vazgeçmemesi, Husserl'inse ontolojik kesinlikten yola çıkarak epistemolojik şüpheye başvurmasına rağmen -yani her iki durumun da denenmesine rağmen- özne-nesne sorununa çözüm getirmemeleri Heidegger'in aslında gidişatın yanlış olduğunu ileri sürmesine yol açar. Artık hakikat iddia etmenin hiçbir kıymeti kalmamıştır. Zira varlığa dair her hakikat iddiası epistemolojik mahiyet kesp ettiğine göre fırlatılmış olan sahneden tek kurtuluş reçetesi otantikliğin tekrar elde edilebilmesidir. Gadamer, otantikliğin fırlatılmış olduğu sahneyi anlamak ve anlamlandırmakla elde edilebileceğini savunur. Böyle bir sahnede kesinlik iddiasından bahsedilemez. Kesinlik, bir şeyin diğer şey üzerinde tahakküm hakkını elde ettiği zaman ortaya çıkar. İçinde olunan sahnedeysen tahakkümden bahsedilemez zira beraber hukuklu öğelerden biriyiz. Vazife, diğer öğeleri yorumlamaktır, zira o öğelerle birlikte yaşam dünyası şekillenmektedir, bir öğe eksikse genel resim de eksiktir, dolayısıyla bir öğenin diğer öğeye üstünlüğü söz konusu değildir. Elde olan tek vasıta "yorum" olduğu için karşıdaki "olan"/"oluş" metindir. Zira olup bitenle irtibat dil'le kuruyor, dil içine yaşıyor. "Öyle ki, bizzat dilin kendisi en temel önyargı-

mızdır. Dil, bu dünya içindeki varlığımızın temel işleyiş modu ve dünyanın oluşumu ile ilgili her şeyi içine alan formdur. Dünyaya ilk yönelim, bir dili öğrenmekle gerçekleşir ve insanın dünya hakkındaki tüm bilgisine dil aracılık eder” (Çelik 2013: 130).

Husserl’in bilince atfettiği öncelik Gadamer’de dile aittir. Zira bir şeyin bilincinde olma bile dil olmadan imkânsızdır. Bir şeyin bilincinde olma o şeyin kavramsallaştırılması anlamına gelir. Dolayısıyla Husserl’in fenomenolojisindeki bilinç, ister *eidetik indirgeme* yapma öncesinde isterse indirgeme yapma sonrasında olsun hep bir şeyleri kavramsallaştırır. Dolayısıyla saf özlere ulaştıran *ephoke*’nin yakaladığı şey, yakaladığı an artık bir saf fenomen değil kavramdır. Meseleye bu açıdan bakılırsa, Gadamer’in hermenötik fenomenolojisi, Husserl’in fenomenolojisinin hatalı ve eksik kalan taraflarını yakalamakta ve bu sorunların telafisini dil-metin periferisinde çözmeye çalışır.

Yaşam-Dünyası ve Önyargılarımız

Fenomenolojinin çok soyut bir uğraş olduğuna dair iddiaları ciddiye alması sonucunda *yaşam-dünyası* kavramını geliştiren Husserl, bu kavramıyla birlikte Gadamer’in ön yargı kuramının oluşmasına –her ne kadar Heidegger’in ön anlama görüşünün de etkisi olmuş olsa da- önayak olur. Hatta *yaşam-dünyası* kavramıyla birlikte Husserl’in kelime hazinesinde Gadamer düşüncesi için de temel olan tarihsellik, gelenek gibi diğer kavramlar da etkinlik kazandı. Dolayısıyla Husserl’in *yaşam-dünyası* tabirinden Gadamer’in etkilenmesi de bir tesadüf değildir. “Zira yaşam-dünyası kavramına paralel olarak, tarihsellik, üretimsellik, gelenek ve normallik gibi kavramlar geç dönem Husserl felsefesinde merkezî bir önem kazanmaya başladı” (Küçükalp 2008: 144). *Yaşam-dünyası*, paranteze alınma işlemiyle dış dünyaya dair bizdeki paranteze alınamayan kısımdır.

Husserl’de *ephoke* yöntemi, “ilke olarak yaşam-dünyası sezgisel olarak verili, yani yalnızca kendi akışkan ve dalgalı ufkunun içerisinde verili olan bir dünyadır” (Gadamer 2010: 306) ilkesini göz önünde bulundurarak bilinci saf fenomenlere ulaştırır. Buna karşılık Gadamer’de aynı mahiyette “her anlamının kaçınılmaz biçimde bir önyargıyı içerdiğinin kabulü” (Gadamer 2009: 10) -zira “Gadamer, bizim yargı gücümüzü önceleyen her şeyi... ön-yargı olarak adlandırır” (Tatar 2001: 279) ilkesi de metnin kendisini açmasını sağlar. “Gadamer, ... Husserl’in yönelimsellik ve ya-

şam alanı kavramlarından etkilenmiş ve bunu felsefi hermenötiğinde önemli ölçülerde vurgulamıştır” (Ulukütük 2008: 17). Husserl’de ve Gadamer’de benzer mahiyet arz eden yaşam-dünyası – ki verilidir ve indirgenmeye konu olmaz- saf fenomeni yakalamanın ön şartıdır ve önyargılar – ki bizdedir ve kurtulmamız imkânsızdır, “ön yargılar” her şeyden önce anlamamızın, dolayısıyla da bir şeyi deneyimleyebilmemizin ön koşuludurlar” (Yücel 2004: 221) - daha fazla anlamı yakalamanın ön şartıdır.

Fenomenolojinin Gadamer Hermenötiğinde Uygulanması

Söz, iç söz, zihnimizde oluşan düşünülen bir mevzudur. Bir şeyin mevzu keyfiyetini haiz olması o şeyin bütün olduğu anlamına gelmektedir. Yani kelâm, Jean-Luc Marion’un -her ne kadar Hıristiyanlık için söylemiş olsa da- belirttiği üzere doymuş fenomendir. Zihin fenomenleri doymamış fenomenlerdir ve hiçbir şekilde dış dünyada mutabakat sağladıkları fenomenler tarafından doydurulamazlar. Ancak kelâm (ilahî söz) yegâne fenomendir ki zihin fenomenleri onu ihata etmede aciz/başarısız kalır. Dolayısıyla “söz”ün algılanışı ve “söz”e dair görüşler hep ikinci aşamayla ilgilidir zira alışık olunan durum bu şekildedir. Hâlbuki sözün ses olmadan evvelki aşaması mevcuttur ve bu aşama ontolojik bir olaydır. İsa’nın kendisinin bizzat vahiy olması “söz”ün ontolojik olay olmasına dair örnektir. İsa, kelâm’dır, bedindedir ve dolayısıyla fenomenolojik-ontolojik olaydır.

İlahî Sözün İhata Edilememesi ve Bu Sorunun Aşılma Girişimi

Gadamer’e göre ilk dönem Kilise babaları özellikle Augustine, ilahî sözün birliği ve bunun karşısında insanî dillerin çokluğu sorunuyla yüzleşmişlerdir. Daha açık bir ifadeyle tek hakiki “söz”, (*verbum cordis*) bir tek insanî dile nasıl aktarılabilir? Kilise babalarının bu sorunun çözülmesine dair ileri sürdükleri görüşleri pek dikkate almayan Gadamer kendi önerisini sunar. Ona göre bunun sebebi “*verbum*”un yüzlerce dile ihata edilemeyen hakikat içermesidir. Buna binaen sadece dil, “*verbum*”u açıklamada vasıta, vasat olamaz. Farklı dillerin mevcudiyeti, “*verbum*”un hakikatini anlamada diğer insanî vasıtaların da kullanılması gerektiğini işaret eder. Burada Gadamer, Platon’un *pay alma* (*metheksis*) kuramına karşı geliştirdiği tezin yeni bir boyutunu vuzuha kavuşturur. Örneğin İsa’nın varlığının ifşası için yüzlerce resim ya-

pıldığı düşünülürse, farklı perspektiflerden yapılan resimlerin tabir-i caize kaynaştırılması, birleştirilmesi daha sağlam bir İsa görüşü sağlar. Ancak bir de resimlere paralel olarak İsa'yı konu edinen heykeller, ikonalar, şiirler, romanlar, vs. şeyler yapılır. Bu Gadamer açısından muazzam bir sonuğ doğurur: Ne kadar çok ufuk, o kadar fazla anlama...

Her iki örnekte de görüldüğü üzere, Gadamer, kendisinden önceki hermenötikçilerin aksine ele aldığı meseleleri yorumlarken, yargıdan daha fazla fenomenolojik betimlemeye üstünlük tanımıştır.

Sonuğ

Husserl, fenomenolojik yönteminin amacının “saf apaçıklığı veya kendi kendine verilmişlik çerçevesi içinde bütün verilmişlik biçimlerini ve tüm bağlılaşmaları araştırmak, sonra da hepsi üzerinde aydınlatıcı bir çözümlmeye girişmek” (Husserl 1997: 43) olduğunu söyleyerek aslında insanı anlamaya çalışır. Gadamer ise “yorumlayan söz, yorumcunun dünyasıdır; yorumlanan metnin dili ve sözlüğü değil” (Gadamer 2009: 295) diyerek *yaşam-dünyasını* anlamlandırma teşebbüsünde bulunur. Husserl'in fenomenolojisini yorumlayan bir yazıda Yunus Emre düşüncesiyle fenomenolojik yöntem arasında benzerliklere dikkat çeken “Husserl'in “fenomenolojik reduktion” usulüne atfen denilebilir ki Yunus ve dolayısıyla mutasavvıflar bir iç arınma, bir ref-i teayyün (fenomenlerden arınma), bir estetik sezgi ve temaşa ile bu “saf Őuur” a ulaşılabileceğine ve “Hakikat-i Mutlaka”nın içselleştirilebileceğine inanmaktadırlar” (Özkan 2011: 142). Söz konusu tespitle Gadamer'in “anlama sürecinde gerçek bir ufukların kaynaşması olayı gerçekteşir” (Gadamer 2009: 63) önermesinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Yunus Emre'den verilen alıntı dolayısıyla muhtevasına çok girmeden konuyla ilintisel irtibatının olduğunu düşündüğümüz bir meseleye telmihte bulunmak gerekir. Batılı araştırmacıların fenomenoloji ve mistisizm arasında kurdukları irtibatlar da fenomenolojinin dinî kaynakları/dinden uzak olmadığı hakkında belirli tasavvur oluşturur. Tasavvuf düşünce geleneğindeki ref-i teayyün dikkate alınırse fenomenolojinin düşünce geleneği nezdinde yeni bir “fenomen” olmadığı anlaşılır. “Fenomenologların bazen “iffet” de dedikleri alçak gönüllülük ve dervişlik, dürüstlük ve saflık tını düşünöldüğünde, bazı fenomenologların sonradan dindar olmalarına şaşmamak gerek” (Safranski 2008: 119). Tasavvuf metafiziğinin asli unsurlarından olan seyr-i sülük – ki fenomenolojik yöntem

ve tasavvuf arasında ilişki kurma teşebbüsü bu mefhumu baz alınarak yapılabilir- sadece epistemolojik mahiyet arz etmemekte, seyr-i sülük'ü tamamlama, varoluşsal açıdan insanın Gadamer'ın tabirle yeni ufuklarla karşılaşmalarına vesile olur. Dolayısıyla seyr-i sülük sonucunda ulaşılan “makam”, ilahî âlemlerle hemhâllikten dolayı ontolojik muhteva da içerir. Daha doğru bir ifadeyle, fenomenolojik yöntem ontolojik muhtevayla yoğrulmuş seyr-i sülük epistemolojisinde sadece belli bir “güzergâha, momente” ulaşmak için aşılması gereken sürece ve o süreçte uyulması gereken kurallara denk düşer.

Esas konuya dönecek olursa, fenomenolojik indirgeme saf fenomenlerin temasını veriyorsa, Gadamer'in hermenötüğü, Aquinas'tan ödünç aldığı kavramla dile getirilirse insanın karşısına “ayna” tutar zira “kelime, içinde şeyin görüldüğü ayna gibidir” (Gadamer 2009: 228). Fenomenolojik yöntem Husserl'i reel olandan, real olana götürdüğü zaman değişen sahne değildi; indirgeme öncesi, indirgeme zamanı ve indirgeme sonrası hep aynı sahnede durulur. Tıpkı, Gadamer'de olduğu gibi, ufukların kaynaşması ve metni icra ettiğimiz zamanki anlamanın eş zamanlı şekilde ortaya çıkması gibi vakıalar farklı sahnelerde gerçekleşmez. Peki değişen nedir? İster Husserl'in fenomenolojik yönteminde isterse de Gadamer'in hermenötik fenomenolojisinde olsun değişen tek şey, insandır. “Aynının farklı tekrarı” ifadesini sahnenin aynı kalarak, sahnedeki insanın her yorum faaliyetinde o sahneyi farklı anlayarak tekrar yorumlaması olarak düşünecek olursak birçok şey kendiliğinden anlaşılabilir olur. Dolayısıyla aynı sahnede değişen insan...O, artık evvelki gibi bakmaz sahneye, zira o sahne artık onun sahnesidir...

Kaynakça

1. Celik, E. E. (2013). Gadamer'in Hermeneutik Ufku ve Nietzsche'nin Perspektivizmi, *Felsefe ve Sosyal Bilimler*, 15, (s. 127-144).
2. Eyim, A. (2006). Husserl'in Felsefesinde Dogal Tavrın Gerekliliği: Fenomenolojik İndirgeme ve Özel Dil Üzerine Tartışma, *Kaygı*, 7 (s. 31-39).
3. Gadamer, H. G. (2008). *Hakikat ve Yöntem I*, (ter. Arslan, H. & Yavuzcan, I.), İstanbul: Paradigma.
4. Gadamer, H. G. (2009). *Hakikat ve Yöntem II*, ter. Arslan, H. & Yavuzcan,

I.), İstanbul: Paradigma.

5. Gadamer, H. G. (2004). *Felsefenin Bilimselliği Hakkında, Hakikat Nedir?*, (ter: Beyaztaş), İstanbul: Efkâr.

6. Gadamer, H. G. (2010). *Yaşam-Dünyası Bilimi, Baykus*, 6, (s. 297-309).

7. Husserl, E. (1997). *Fenomenoloji Üzerine Bes Ders*, (ter: Tepe, H.), Ankara: Bilim ve Sanat.

8. İsbir, E. (2013). Provokatif Bir Düşünür Olarak H. G. Gadamer, *Kaygı*, 21, (s. 71-93).

9. Kılıç, M. (2010). Anlamanın İnsası ve Anlama Etkinliği Bağlamında Gelenegin Sorunsallaştırılması, *SDU Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler*, 22, (s. 117-126).

10. Kucukalp, K. (2008). *Batı Metafiziginin Dekonstruksiyonu: Heidegger ve Derrida*, Bursa: Sentez.

11. Kucukalp, K. (2006). *Husserl*, İstanbul: Say.

12. Ozkan, S. (2011). Yunus Emre'nin Tefekküründe Metafizik Derinlik ve Felsefe, *Türk Yurdu*, 284, (s. 137-145).

13. Palmer, R. E. (2008). *Hermenotik*, (ter: Gorener, I.), İstanbul: Ağac.

14. Safranski, R. (2008). *Heidegger, Bir Alman Ustat*, (ter: A. Nalbant), İstanbul: Kabalcı.

15. Tatar, B. (2001). *Hans-Georg Gadamer ve "Hakikat ve Yöntem" (Wahrheit Und Methode) Adlı Eseri*", *OMÜİFD*, (12-13), (s. 277-306).

16. Topakkaya, A. (2007). Felsefi Hermeneutik, *Felsefe*, 4, (s. 75-92).

17. Ulukutuk, M. (2008). *Anlama ve Gelenek, Gadamer'in Felsefi Hermeneutiginde Anlamada Gelenegin Rolü Sorunu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

18. Varlık, S. (2012). Felsefi Hermenotik ve Metafizigin Sonu Meselesi, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 27, (s. 69-184).

19. Varlık, S. (2014). *Gadamer'de Sanat ve Festival: Aynının Farklı Tekrarı*, *BSV Bülten*, 85, (s. 42-43).

20. Yücel, D. (2004). Gadamer'iri Hakikat Anlayışının İki Kaynağı ve Hermeneutik'in Görevi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*, 1 (s. 219-230).

Dr. Hayyam Calilzade

Gadamer and his Phenomenology

(abstract)

We do not need to reject the “method” to assert the thesis that we cannot achieve the truth by any method. Our study, which traces the phenomenological method in Gadamer's work called Truth and Method, unveiled his connection with Husserl and Heidegger. Because conversion and changes of the phenomenological method until it came to Gadamer took a new form in Truth and Method. In our article, although the conversion and change experienced by the phenomenological method is examined, it has been shown that Gadamer's connection with this method in Truth and Method and how it applies it. Truth and Method work of Gadamer, which describes the state(s) of the human being exposed to the experience of truth using the phenomenological method, has also been approached from the phenomenological projection. With Husserl, the “truth”, which started to cease to be the thing standing in front of the subject, began to be semi-hidden in Heidegger's thought and concealed as much as it reveals itself. In both Husserl and Heidegger, the phenomenological method provides our connection with the truth. For Gadamer, “truth” radically escapes from being the thing standing in front of the subject because he does not have the idea of the subject, but it has taken a structure that is different from the semi-mystical nature like Heidegger, one foot is in the past and the other is in the present and in the future, which is constantly living and dialogic. Which method did Gadamer adopt in reaching such an idea in his work titled Truth and Method, which mentions the manifestations of this “truth” in different fields, especially in fields such as art and language, and how did that method reflect in his work? Our study, which put the question to the center, started with Husserl, continued with Heidegger and reached Gadamer. Taking Heidegger's philosophy as the mediator it opens the horizon to look at Husserl to Gadamer, from Gadamer to Husserl.

Key words: *Gadamer, Husserl, hermeneutics, phenomenology, truth, art, method.*

Др. Хайям Джалилзаде

Гадамер и его феноменология (резюме)

Необязательно отказываться от «метода», чтобы защитить тезис о том, что истина не может быть достигнута методами. Наша статья, в которой исследуется феноменологический метод в «Истине и Методе», также исследует связь Гадамера с Гуссерлем и Хайдеггером. Феноменологический метод претерпел трансформацию и изменение, приняв новую форму в Истине и Методе. В нашей статье были исследованы трансформации и изменения, переживаемые феноменологическим методом, и показана связь Гадамера с этим методом и то, как он был применен в Истине и Методе. Исследование «Истина и Метод» Гадамера также рассматривалось как текст, в котором применялся феноменологический метод. Гуссерль взял «истину» из монополии субъекта. Однако в философии Хайдеггера это стало наполовину скрытым. Феноменологический метод, как у Гуссерля, так и у Хайдеггера, обеспечивает нашу связь с истиной. Согласно Гадамеру, cogito не является полумистическим, как Хайдеггер. Субъект постоянно жив и диалогичен, одна нога в прошлом, а другая в будущем. Гадамер говорит о проявлениях «истины» в различных областях, особенно в таких областях, как искусство и язык. Мы начали нашу статью с Гуссерля, продолжили с Хайдеггера и дошли до Гадамера. Хайдеггер открывает горизонт, чтобы взглянуть на Гуссерля и Гадамера, от Гадамера до Гуссерля.

Ключевые слова: Гадамер, Гуссерль, герменевтика, феноменология, правда, искусство, метод.

Dr. Hayyam Calilzade

Gadamer və onun fenomenologiyası (xülasə)

Həqiqətə heç bir metodla çatma bilmərik tezisini müdafiə etmək üçün "metod"-dan imtina etməyə ehtiyac yoxdur. Gadamerin "Həqiqət və Metod" adlı əsərində fenomenoloji metodu izləyən araşdırmamız onun Husserl və Haydeggerlə əlaqəsini aşkara çıxardı. Belə ki, Gadamerə qədər fenomenoloji metodun keçdiyi çevrilmə və dəyişikliklər "Həqiqət və Metod" əsərində yeni bir forma aldı. Məqaləmizdə fenomenoloji metodun yaşadığı çevrilmə və dəyişiklik araşdırılmaqla yanaşı, Gadamerin "Həqiqət və Metod" əsərində bu metodla əlaqəsi və tətbiqi yolu göstərilmişdir. Həqiqət təcrübəsinə məruz qalan insanın yaşadığı hallarını fenomenoloji metoddan is-

tifadə etməklə təsvir edən Gadamerin “Həqiqət və Metod” əsərinə də fenomenoloji proyeksiyadan yanaşılmışdır.

Husserl ilə birlikdə subyektin qarşısında duran bir şey olmaqdan çıxan “həqiqət” Haydeggerin düşüncəsində yarı-gizli, öz təbiətini gizlədən mahiyyət kəsb etməyə başladı. Həm Husserldə, həm də Haydeggerdə həqiqətlə əlaqəmizi fenomenoloji metod təmin edir. Gadamerə görə “həqiqət”in subyektiv fikri olmadığına görə subyektin önündə dayanan şey olmaqdan radikal bir şəkildə imtina etməklə birlikdə, Haydeggerdəki kimi yarı-mistik mahiyyətdən fəqli, ayağının biri keçmişdə, digəri isə indi və gələcəkdə olan, davamlı canlı və dialoqda olan bir quruluşa bürünmüşdür.

Bu “həqiqət”in fərqli sahələrdə, xüsusilə də sənət, dil kimi sahələrdə təzahürlərindən bəhs edən Gadamerin “Həqiqət və Metod” adlı əsərində belə bir düşüncəyə nail olmasında hansı metodu mənimsəmiş və əsərində həmin metod necə əks olunmuşdur? sualını öz mərkəzində saxlayan araşdırmamız Husserllə yola çıxmış, Haydeggerlə yoluna davam etmiş və Gadamerə gəlib çatmışdır. Araşdırmamızın Haydeggerin vasitəçi olması şərti ilə Husserldən Gadamerə, Gadamerdən Husserlə baxa bilməyimiz üçün üfük açdığını düşünə bilərik.

Açar sözlər: *Gadamer, Husserl, hermenötik, fenomenoloji, hakikat, sanat, yöntem.*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 31.07. 2020

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 29.08. 2020

Çapa qəbul edilmişdir: 11.09. 2020